

Türkiye, bir ekonomik sürecin içinden geçiyor. “Kriz” dendiğinde hani bir düzen varmış, sarsıntıya uğramış da sıkıntılı bir dönemin ardından yeniden dengelenecekmiş izlenimi oluşuyor. Halbuki Türkiye ekonomisinin durumu öyle değil. “Kriz” yerine “alt üst oluş” demek daha doğru olur.

“Ülkemin Kaçan Gönenci” kitabının yazımını 2017 yılının baharında bittirdim.

Çözömlerinin büyük bir kısmı 2016’da hazırıldı; sonradan yeniden güncelledim ama sonuçlar kaya gibi katıydı, değişmedi. Kitaptaki olguların bir çoğunu daha 1990’larda saptamıştım. Orada belirttiğim gibi 20 yıllık döngünün son aşamasına girdik. Şu anda yaşananlar sürpriz değil, beklediğim periyodik olaylardır.

Bir konuyu aklımızda tutmamız gerekir. Sermaye, deniz gibidir. Bazı bazı deniz kıyısında denizden kopuk su birikintileri olur ama bunlar ya buharlaşıp gider ya da denize karışır. Sermaye süreci küresel olarak bir bütündür. Bazı bazı, sermayeden kopuk sermayemsiler oluşur ama bunlar ya buharlaşıp yok olup gider ya da sermayeye karışıp gider. Sermayemsileri yokumsamakta her zaman yarar vardır. Ulusal ya da yerel sermaye olmaz, varolan bütünleşmiş süreçleriyle küresel sermayedir.

Yerel, ulusal olan sermaye değil, çalışanlardır, topraktır, işletmelerdir. Sermaye ulusal olana yatırım yapar; bazen çekilip başka yere gider, ulusal olan sermayemsinin eline kalır. Ulusal olan ucuzladığında sermaye, sermayemsinin elindeki ucuza geri alır.

Bunları söyledikten sonra bakalım şimdilerde Türkiye’ye ne oluyor? Önce kuramına, nedenine girmeden durumu dile getireyim.

Kurlar, hızla yükseliyor. Fiyatlar, gecikmeli olarak ve daha düşük oranlarda artıyor. Türk Lirası olarak kazanılan gelirler, ücret, kira, işletme kârı, ticari kâr, fiyatları takiben gecikmeli olarak ve daha düşük oranlarda artıyor. Türkiye’deki gelirler, döviz cinsinden ifade edildiklerinde ucuzluyor. Gelirlerdeki ucuzlamaya bağlı olarak, Türkiye’deki her türlü varlığın döviz cinsinden değeri düşüyor. Varlıklar, bir de değerlerinin faiz oranıyla ilişkisinden dolayı yükselen faiz oranıyla değer kaybediyor. Yani gelirler de varlık değerleri

de düştükçe düşüyor; Türkiye’de ne varsa ucuzluyor.

Önlem alınabilir mi? Bu yola 2002’de girdik. 2007’de sınırlı bir kayıpla, çöküş olmadan çıkabilirdik. 2010’dan sonra çöküşden kurtulamasak bile daha az hasarla atlatacak biçimde bir şeyler yapabilirdik. Ondan sonra nihai çöküş kaçınılmaz olduğu gibi, sonuçta yaşanacak hasar ağırlaştıkça ağırlaştı. Artık hem çöküş hem de ağır hasar kaçınılmaz. Ucuzlaşıyoruz, önümüzdeki beş yıl içinde -kısa dönemli dalgalanmaların yanı sıra- bu durum önce ağırlaşarak, sonra hafifleyerek sürecek.

Çöküşle ne demek istediğimi anlamak için soruna bakalım. Türkiye’deki sorun, iktisadi bir bakış açısıyla en iyi görelî fiyatların çarpıklığı olarak ifade edilebilir. Çarpık görelî fiyatlar, hem üretim hem de tüketim yapısını çarpıklaştırıyor. Kârlı olmayanı üretip istemediğimizi tüketiyoruz. Önce bu sorunu çözer gibi oluyoruz; sonra sorunu zaman geçtikçe daha da derinleştiren bir yola giriyoruz. Sonunda çöküp düşük gelirli, düşük gönencli bir durumda sorunu yeniden çözer gibi oluyoruz. Bu böyle devam edip gidiyor. Daha ayrıntılı bir çözümleme için “[Ülkemin Kaçan Gönenci](#)” kitabıma bakılabilir. Ayrıca bu döngünün ampirik kanıtı içinde “[Türkiye’nin Ekonomik Döngüsü](#)” yazıma bakılabilir.

Giden gitti, kalıp da “şimdi ne yapacağız” diyenlere ancak “şimdi işimiz Allahlık” diyebilirim. Ama önce böyle kısa dönemli düşünmeyi bırakıp bilimsel ve hatta felsefi düşünmeye başlamak gerektiğini hatırlatmam daha iyi olur. Bunun için de “[Düşünmenin Neoliberal Hızı](#)” yazıma bakılabilir.

Son olarak şunu da belirteyim; biz bir gemide yaşamıyoruz, karada yaşıyoruz. Gemi batmıyor, deprem oluyor. Önlem alanların çöküntünün altında kalması, altında kalınca hayati zarar görmesi olasılığı düşüktür. Kendi moral durumları gereği başkalarına “aynı gemideyiz” deyip onların önlem almasını engellemeye çalışanlara kulak asmamak da gereklidir.

Bu genel değerlendirmeden sonra, başka yazılarda, zaman buldukça ayrıntılara da değineceğim.

Yanlış anlaşılmasın bu yazı gerçekçi, gerçekçi olduğu kadar da umutlu bir yazıdır. Anlamaya çalışmalı. Pandoranın kutusunu kimse kapatmasın, çıkan çıktı geriye umutlu yarınlar kaldı.

